

“KÜÇÇE DÜĞÜNÜ”NÜN ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Gülin ÖĞÜT EKER *

Kültürel değerlerin yaşatılmasında en tabii ve etkili metod, eğlence unsurunun kullanılmasıdır. Oyun ve eğlencenin araç olarak değerlendirildiği bu ortamlarda, amaç, toplumu oluşturan üyeler tarafından gelenek ve göreneklerin canlandırılması, gösterim yoluyla yeni nesillere aktarılmasıdır. Bir arada bulunarak aynı toplumun üyesi olma mutluluğunu pay aşan insanlar, aynı zamanda yemek yiyip sohbet ederek; taklit yoluyla geleneksel motifleri içeren oyunları canlandırarak; toplumsal yapının gerektirdiği sosyal normlara riayet ederek, gayriresmî anlamda eğiticilik fonksiyonunu yerine getirmektedirler.

Bu bağlamda kültürel bir gösterim olan ‘Küççe Düğünü’¹, I. Dünya Savaşı’na kadar, ülkemizin pek çok köy, kasaba ve şehirlerinde oynanan, kız çocuklarının gelinlik çağına yaklaştıklarını hatırlatan düğün örneğidir. Oyun formasyonundaki bu sembolik düğün, 8-14 yaşlarında kızları bulunan anneler tarafından düzenlenen bir çeşit eğlencedir. Düğün olayının çeyiz, hediye getirme, eğlenme, yeme içme, mâni, türkü söyleme, oyun oynama, sohbet etme gibi pek çok sosyal aktivitesini bir arada bulunduran ‘Küççe Düğünü’nde baş roldeki şahıs, 8-14 yaşları arasında bulunan bir genç kız ve onun bebeğidir.

Anne, kızını ve onun bezden yapılmış büyük ebatlardaki bebeğini ipekli ve özellikle sırmalı, parlak desenli, işlemeli

kumaşlarla, oyalarla süsleyerek gerçek bir gelin gibi hazırlar; ‘gelin odası’nın baş köşesine oturtur. Bu oda ve duvarları, ‘çeyizin, kız evinin sosyal statüsünü yansıttığı’ mantalitesinden hareketle, hem annenin çeyizinde bulunan hem de anne-kızın berâber hazırladığı el işlerinin ürünü olan peşkir, el-banyo havluları, tülbent, çorap, dantel, yatak, yastık, yorgan, halı vb. gibi el işleriyle donatılır.

Mevsimine göre kuru, yaş meyvelerle nohut ve bulgurdan oluşan ‘çetnevîr’ (kuru yemiş) tepsisi hazırlanır. Okuyucularla komşu ve akrabâlara “Kızımızın bugün Küççe Düğünü var; hepimiz dâvetlisiniz!” mesajı gönderilir. Bu dâveti alan şahıslar, gerçek bir düğüne gider gibi, en yeni ve süslü elbiselerini giyip hediyelerini alarak düğün evine giderler. Misâfirler, tef çalıp türkü söyleyerek eğlenirler. İki kız veya kadınlardan oluşan grubun atışma şeklinde söylediği:

*Elma attım nar geldi
Dar sokaktan yar geldi
Bir öptüm bir ısurdım
Al yanaktan kan geldi.*

*Elim elimde değil
Kılıç belimde değil
Yâre gitmek isterim
Hüküm elimde değil.*

*Ay doğar aşmak ister
Gün doğar yaşmak ister
Şu benim câhil gönlüm
Yârin kokusu gelir
Isparta gülü gibi.*

*Bahçelerde pırasa
Yaprağına kar yağsa*

*Elmas yüzük parmakta
Çifte benler yanakta
Benim bir sevdiğim var
Şu karşiki konakta.*

*Anadolu uşağı
Gevşek bağlar kuşağı
Onu bunu dinlemez
Çeker vurur bıçağı.*

*Ay doğan anasından
Bulutlar arasından
Kız memen görünüyor
Düğmenin arasından.*

*Ayva dalını eğmeli
Ayvasını yemeli
Komşuda kız dururken
Kime boyun eğmeli.*

*Bahçelerde tomata
Sirke olur salata
Kızlar kocasız kalsa
Oğlanlara yalvarsa.*

*Bağa girdim üzüm yok
El yârinde gözüm yok
Ben yârimi küstürdüm
Barışmaya yüzüm yok.*

*İnciden benim yakam
Altından düğme dikem
Daha neden korkayım
Mevlâdır benim arkam.*

*Deyyüs baban vermezse
Turşu kursun kerata.*

*Bağa vardım yaslandım
Yağmur yağdı islandım
Ben annemin koynunda
Şeker ile beslendim.*

*İnciyim üzülmüşüm
Sedefe dizilmişim
İster al ister alma
Alnına yazılmışım.*

mânileri eşliğinde gece yaralarına kadar süren eğlence, küçük çocuklardan gelinlere, yaşlı kadınlara kadar her yaş grubundan hanımların katılımıyla daha zevkli ve renkli hâle getirilir. Daha sonra, 'çetnevîr' adı verilen çerez sofrası hazırlanır ve kuru yemişler, bütün misâfirlerin iştirâkiyle neşe içinde yenir.

Düğünün sonuna doğru, misâfirlerin getirdiği hediyeler, 'küççe' adı verilen sembolik gelinin önünde açılır. Bir genç kız, yüksek sesle hediye ve getiren kişiyi anons eder. Teşhir edilen hediyeler, ev sâhibi kızın çeyizine konmak üzere kaldırılır.

Oynama, yeme içme, sohbet ve hediye fasıllarından sonra, evin genç kızının tâlihinin iyi olması dileğiyle, misâfirler ellerindeki fenerlerle dağılırlar. Bu arada, bölgenin delikanlıları, 'gönüllerinin düşeceği' kızı bulabilme amacıyla, sokaklarda beklemektedirler. Düğünden çıkan genç kızlar ise, utanarak da olsa, nazlı ve cilveli tavırlarla onların önlerinden geçerek yollarına devam ederler. 'Küççe Düğünü'nün heyecânı ve eğlenceleri, uzun bir süre, sohbetlerin aslı konusu olmaya devam eder (Akça 1944: 9, 17, 18).

Kültürel değerlerin en önemli göstergelerinden biri olan 'düğün', kişisel tercihlerin yanında, aynı toplumun üyesi olarak hüznü ve sevinci paylaşma, mânevî hazza ulaşma, sorumluluk taşıma, problemlere çözüm getirme, berâber yaşamının getirdiği kurallara saygı gösterme gibi ortak değerlerin sentezi durumundadır. Düğünlerde görülen, o topluma özgü olma vasfı kazandıran âdet ve uygulamalar, aslında, toplumdaki düzeni, paylaşmayı, berâberliği sağlayan önemli kilit noktalarıdır. Kültürel açı-

dan, zengin motifler içeren geçiş döneminin sembolize edildiği; psikolojik açıdan, oyun görüntüsü içinde çeşitli sosyal ve kültürel değerlerin yeni nesillere gösterilerek sosyal bilincin sağlandığı; toplumsal açıdan ise, sosyal dayanışmanın en kolay ve güzel örneğinin sergilendiği düğünler, toplumsal birlik ve düzenin oluşturulmasında kullanılan gizli eğitim araçlarıdır.

Bu genel çerçevede, sembolik düğün özelliği taşıyan '**Küççe Düğünü**', kültürel açıdan büyük bir önemi hâizdir. Toplumsal kuralların oyun vâsıtasıyla öğretilmesi, sosyalizasyon zinciri içinde âile, toplum, sosyal yapının kavratılması, sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve sorumluluk duygusunun yüklenmesi '**Küççe Düğünü**'nün temel amaçlarındandır. "Çocuklar için en etkili öğrenme ortamı olan oyun, fiziksel, ruhsal ve toplumsal ihtiyaçlara göre belirlenir" (Özdemir 1997: 389). Oyun ortamında gelenek göreneklerini, genel anlamda kültürünü tanıyan çocuk, öğrendiği bilgileri taklit yoluyla canlandırarak gelenek taşıyıcılığı rolünü üstlenecektir. Gelenek, görenek, örf, âdet, inanç gibi kültürel değerler bütününden oluşan oyunlar, çocuğu, âit olduğu toplumun üyesi olma bilincine vardırarak kültürel kimliğe kavuşturacaktır.

Hollandalı târihçi Huizinga [1995: 22]ya göre oyun, "Kültürün temeli ve bir faktörüdür." (Özdemir 1997: 486). Eğitimciler, en kolay ve kalıcı eğitimin oyunla sağlanabileceği konusunda hemfikirdirler. Genç nesiller, oyunun bulunduğu öğretimde konuyla daha çok ilgilenmekte, katılımlı oyunlarda daha çok bilgi sâhibi olmaktadır. Bu yolla öğrendiklerini zihinlerinde daha iyi tutabilen

çocuklar, düşünce ile karar verme yetenekleri de hızlı geliştirebilmektedirler (And1974: 50, 51).

'Küççe Düğünü' fonksiyonel açıdan değerlendirildiğinde, çocuğu hayâta hazırlamada en önemli pedagojik araçlardan biri olan oyun şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Oyun, çocuğun fiziksel ve zihinsel yapısını geliştiren, nesneler dünyasıyla ilişki kurmasını, özgürlük ve bireysellik kazanmasını sağlayan; toplumsallaşmasına büyük ölçüde yardımcı olan çok önemli bir etkinliktir [Gürün 1984: 120-121]. Eğitimi, beden ve ruh eğitimi olarak ikiye ayıran Eflâton (M. Ö. 427-347); oyunlarla çocukta yaşama ve yaratma isteğinin güçlendirilebileceğine inanan İtalyan eğitimci Vittorino da Feltre (1483-1546); oyunu, insanı gelecek hayâtına hazırlayan bir pratik olarak gören ruhbilimci ve filozof Karl Groos (1861-1946) ve daha pek çok filozof, eğitimcinin de belirttiği gibi, oyun, toplumların sosyal ve kültürel yapılarına göre değişen, isteğe bağlı hareketlerdir [Eroğlu 1994: 8] (Özdemir 1997: 10, 13-14).

"Boş Zamanlar Sosyolojisi" adlı kitabın yazarı Mahmut Tezcan (1993: 65), 'Biyolojik ve Fizyolojik Kuram' başlığı altında değerlendirdiği oyun kuramları hakkında şu bilgileri verir:

Yaşama Hazırlık Kuramı: Karl Groos tarafından ortaya konulan bu kurama göre, oyun "içgüdüsel ve eğitsel deneyimin bir parçasıdır. Oyun aracılığı ile birey, yaşamın daha sonraki dönemlerinde izlenecek şeylerin deneyimini yapar. O, bir bakıma yaşama hazırlanma ve kalıtsal özellik olma niteliğindedir. Çocukluğun oyun deneyimleri, ileriki yıllarda, onun eylemine katkıda bulunur."

Taklit. Tekrar Kuramı: Stanley Hall'un temsilciliğini yaptığı bu kurama göre, oyun, "yeteneklerin kalıtımsallığı, arzu ve zevklerin içgüdüsellliği temeline dayanır. İnsan, oyun aracılığı ile atalarının yaptığı koşma, sıçrama, fırlama gibi eylemleri yineler. Oyunda her hareket, kalıtımsal temele dayanır. Birey, yaşamı boyunca, daha önce türünün geçirmiş bulunduğu gelişme seyrini geçirecektir." (Özdemir 1997: 18).

Pressey ve Robinson [1991: 119], çocuk oyunlarındaki cinsiyet ayrımının, kızların erkeklere nazaran, beden açısından daha zayıf olması ve buluşa erme ile başlayan vücuttaki bazı değişikliklerin meydana gelmesinden çok, geleneğin sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir (Özdemir 1997: 474). Cinsiyet özelliğinin belirginleştiği Küççe düğünü, çocuğun cinsel kimliğini kazanmasına katkıda bulunur. Oyunda üstlendiği rol, aile sorumluluğu, gelin ve kadın olarak sâhip olması gereken yükümlülükleri öğrenmesine vesile olur.

Sosyal grup olarak küçük, kurum olarak büyük olan aile bilincinin kazandırılması; kültürel değerlerin canlandırılarak gelecek nesillere aktarılması; genç kızların evliliğe hazırlanmaları; bekâr oğlu olan annelerin müstakbel gelinlerini belirlemeleri; getirilen hediyelerle kız çeyizine katkıda bulunulması; komşuluk, arkadaşlık gibi sosyal bağların kuvvetlendirilmesi gibi pek çok fonksiyonel amaca hizmet eden 'Küççe Düğünü', günümüzde oynanmamaktadır. Teknolojik gelişmeler, kitle-iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi faktörler, araçların değişmesine sebep olsa da, yeniliklere en

açık grup olan çocuklar, geleneksel motifleri yansıtan "Bebekçilik, Dünür Dünür, Gelin, Gelin Güvey, Görücü, Komşu Komşu, Kül Torbası, Uçtu Leylâm" vb. pek çok oyunla kültür taşıyıcıları olarak 'geleneksel motiflerin korunması' amacını her zaman yaşatacaklardır.

KAYNAKÇA

1. Akça, Kemal, "Küççe Düğünü", Folklor Postası, y.2, s.9, sf. 9, 17-18.
2. And, Metin, **Oyun ve Bügü-Türk Kültüründe Oyun Kavramı**, İş Bankası Kültür Yayınları: 144, İstanbul, 1974.
3. Bammatov, Z. Z., **Kumuksko-Russkiy Slovar**, Moskova, 1969.
4. Eker Ögüt, Gülin, **Karakeçili Türk Düğünü**, Hâcettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış doktora tezi), Ankara, Şubat 1998.
5. Özdemir, Nebi, **Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Çocuk Oyunlarının Halkbilimi Açısından İncelenmesi I-II**, Hâcettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış doktora tezi), Ankara, Aralık 1997.
6. **Tarama Sözlüğü III**, Ankara, 1954.
7. **Söz Derleme Dergisi**, İstanbul, 1939.

* Hâcettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Öğretim Elemanı.

² 'köççe, kiçi, giçi' olarak da kullanılan bu kelime, ufak, küçük anlamını taşımaktadır (Söz Derleme Dergisi 1939: 937, 970; Tarama Sözlüğü 1954: 454). **küççe** ile **kumukça giçci** (< Eski Türkçe **kiçig** 'küçük' krş. Karaçay-Balkarca **kiçi** ay.) arasında bir bağlantı bulunabilir (Bammatov 1969: 107). Eski Türkçe **kiçig** ile Farsça kökenli **ku:çek** arasındaki 'tesadüf' ses ve anlam benzerliği sonucunda, bir karışma (contamination) söz konusu olabilir.